

Розділ II

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ: СУТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

УДК 330.143.1

О.В. Горалько

КАПІТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Розглянуто процес капіталізації банківської системи України, наведено різні підходи до трактування суті капіталу і поняття банківського капіталу. Проаналізовано сучасний стан рівня капіталізації банківської системи, запропоновано ряд методів його підвищення; наведено методологічні підходи для оцінки економічної безпеки банку.

Ключові слова: економічна безпека, банківський капітал, банківські ресурси, капіталізація, шляхи підвищення капіталізації, держава, стабільність.

Рассмотрен процесс капитализации банковской системы Украины, представлены различные подходы к трактовке сути капитала и понятия банковского капитала. Проанализировано современное состояние уровня капитализации банковской системы, предложен ряд методов его повышения; приведены методологические подходы для оценки экономической безопасности банка.

Ключевые слова: экономическая безопасность, банковский капитал, банковские ресурсы, капитализация, пути повышения капитализации, государство, стабильность.

The process of capitalization of the banking system of Ukraine is considered, the different going is resulted near interpretation of essence of capital and concept of bank capital. The modern state of level of capitalization of the banking system is analysed, the row of methods of his increase is offered; methodological approaches are resulted for the estimation of economic security of bank.

Key words: economic security, bank capital, bank resources, capitalization, ways of increase of capitalization, state, stability.

Постановка проблеми. Одним з основних завдань, які стоять перед банківською системою України, є підвищення її ролі у процесах економічних перетворень. Серед фінансових посередників банки посідають ключове місце, оскільки від них значною мірою залежить подальший поступ економіки країни. Водночас роль банківської системи у розвитку економіки України залежить від її фінансової стійкості. Найважливішим показником, який характеризує фінансову стійкість окремого банку і банківської системи загалом, є банківський капітал. Від того, наскільки банки приділятимуть увагу формуванню банківського капіталу, залежатиме їх спроможність активно здійснювати банківські операції та надавати послуги, а також фінансова стійкість банківської системи, її місце і роль у процесах економічних перетворень і подальшого розвитку економіки країни на ринкових засадах, інтеграція банківської системи України у світову спільноту. Тому найважливішим напрямом зміцнення банківської системи України є зростання рівня концентрації банківського капіталу через залучення коштів учасників банку, капіталізацію їх прибутку, злиття або приєднання банків.

Від правильного розуміння суті банківського капіталу значною мірою залежать відносини між банками та їх клієнтами, а також регулювання банківської діяльності та нагляду. Відсутність єдиного погляду на суть банківського капіталу зумовлена, головним чином, неоднозначністю визначення «капітал», одним із різновидів якого є саме банківський капітал. Докладніший розгляд цього питання допоможе з'ясувати підходи до визначення поняття «банківський капітал», ґрунтовніше зрозуміти його суть і використовуваний для його характеристики понятійний апарат.

Стан дослідження. Дослідженню основних аспектів складної і багатопланової проблеми банківського капіталу присвячено праці багатьох провідних вітчизняних і зарубіжних економістів: українських вчених О.Д. Василика, О.В. Васюренка, А.С. Гальчинського, О.В. Дзюблока, Т.Т. Ковальчука, А.М. Мороза, С.В. Мочерного, Д.В. Полозенка, М.І. Савлука, В.М. Федосова; західних економістів Г. Асхауера, Б. Бухвальда, Ф. Мишкіна, Е. Ріда, П. Роуза, Дж. Сінкі, Тімоті У. Коха; російських вчених Е.Н. Василичена, Е.Ф. Жукова, В.І. Колесникова, В.В. Кисельова, О.І. Лаврушина, Г.С. Панової, В.М. Усоскіна.

Дуже важливо, щоб при дослідженні банківського капіталу враховувалася не тільки специфіка окремих елементів банківського капіталу, а й їх взаємозв'язок та взаємозалежність. Проте найчастіше у працях вітчизняних і зарубіжних вчених розглядаються лише деякі

аспекти формування банківського капіталу. Проведені ними дослідження достатньою мірою не враховували особливості функціонування банків в умовах розвитку ринкової економіки України. Нині майже немає наукових праць, в яких би містилося комплексне дослідження економічної сутності банківського капіталу. Відсутність чіткого визначення поняття «банківський капітал» унеможливорює формування відповідної методологічної бази для дослідження практичних аспектів функціонування банківського капіталу. За таких обставин комплексне, всебічне дослідження банківського капіталу з урахуванням особливостей функціонування банків України в умовах ринкової економіки набуває особливої важливості та актуальності.

Метою статті є вдосконалення теоретичних положень, розроблення методичних підходів та практичних рекомендацій щодо вдосконалення формування банківського капіталу та оцінки економічної безпеки банку.

Виклад основних положень. Спеціальна література трактує економічну безпеку як стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціальної спрямованості політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [12].

У концепції економічної безпеки України, розробленій Інститутом економічного прогнозування при Національній академії наук України, під фінансовою безпекою розуміють захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин [3]. Лише у наш час з'явилися перші наукові праці, повністю присвячені дослідженню факторів, що можуть спричинити погіршення економічної безпеки банківської системи в цілому та певного банку зокрема. Так, окремі дослідники під економічною безпекою банку розуміють «здатність протистояти деструктивним змінам на фінансовому ринку і забезпечити виживання в конкурентній боротьбі банківського бізнесу» [13].

Зважаючи на те, що економічна безпека банківської системи є складовою фінансової безпеки країни, доцільно розширити зміст аналізованого поняття, розуміючи під ним такий стан, за якого, банківські установи не можуть втрачати фінансову стабільність і ділову репутацію в результаті цілеспрямованих дій певної групи осіб чи організацій як усередині, так і за межами держави, а також – в результаті негативних макроекономічних та політичних чинників. Природно, що банк є складною, ієрархічною, динамічною, керованою системою, здатною до саморозвитку. За способом взаємодії із зовнішнім середовищем він є відкритою системою, яка функціонує в умовах невизначеності, тому

економічна безпека банку визначається рівнем економічної безпеки всіх підсистем, які входять до його складу.

Нарощування капіталу банків – це ключ до забезпечення їх сталого розвитку. В Україні ще не створено цілісної системи стимулювання нарощування банківського капіталу як на державному, так і на рівні окремих комерційних банків. Тому дослідження і запровадження механізмів матеріального стимулювання нарощування власного капіталу банків є важливою передумовою їх фінансової стабільності. Особливої актуальності це питання набуло сьогодні, коли загострення фінансової кризи істотно ослабило довіру клієнтів до банків, що спричинило відплив вкладів і поставило банки у скрутне становище. Негайне збільшення капіталу банків передбачено як першочергове завдання в антикризових заходах уряду і НБУ, розроблених наприкінці 2008 р. [16].

В економічній літературі немає чіткого визначення поняття «банківський капітал». Для його характеристики використовуються, зокрема, такі терміни, як «власний банківський капітал», «банківські ресурси», «ресурсна база банку». Така неоднозначність поглядів на економічну сутність категорій «банківський капітал» призводить до певного ускладнення теоретичних і практичних аспектів формування і функціонування капіталу в банківських установах. Недостатньо дослідженим залишається питання щодо впливу держави на рівень капіталізації банків. Тому дана проблема потребує детального вивчення та аналізу.

Деякі економісти ототожнюють поняття «банківський капітал» і «банківські ресурси». За підходом А. Мороз та О. Кириченко, банківський капітал і банківські ресурси виступають у вигляді коштів і використовуються для здійснення банківських операцій [2]. Найбільш вдале трактування цих понять дав М.Д. Алексеєнко, на думку якого «власний банківський капітал» – це кошти і виражена у грошовій формі частина майна, які належать його власникам, що забезпечують економічну самостійність і фінансову стійкість банку, використовуються для здійснення банківських операцій та надання послуг з метою одержання прибутку [1]. Погоджуючись з цією думкою, потрібно підкреслити, що рівень капіталізації банківської діяльності свідчить у першу чергу про здатність протистояти негативним чинникам, які можуть призвести до збитків і дестабілізації ситуації в банківській системі.

Процес капіталізації банків – один з головних чинників сталого розвитку банківської системи, її надійності та стабільності. Проблеми капіталізації стають гострішими з приходом у банківську систему України іноземних інвесторів і акціонерів. Перед державою та її

наглядними органами за банківською діяльністю стоїть завдання вдосконалення законодавства для підвищення рівня капіталізації банківської системи як ключової передумови збільшення надійності та ефективності її функціонування [10].

На сучасному етапі проблему капіталізації часто плутають із проблемою розміру статутного капіталу або із проблемою ліцензійних вимог до розміру регулятивного капіталу. В зв'язку із цим необхідно чітко зазначити, що проблема капіталізації – це проблема недостатньої адекватності капіталів банків до розміру сформованих ними активів. Тобто вона полягає не у кількісній, а в якісній площині. Це проблема загальної фінансової стабільності та автономності банківської системи, а, отже, проблема належного обслуговування банками прийнятих на себе грошових зобов'язань. Проблема капіталізації – це проблема формування фінансової бази банківської системи, від якості якої залежить надійність усієї економічної системи та динаміка подальшого розвитку.

Залежно від способу розрахунку власний капітал банку поділяється на балансовий та регулятивний. Останній використовується органами банківського регулювання та нагляду, обчислюється за складною формулою, в основу якої покладено показник балансового власного капіталу. Цей показник потім коригується на різні статті балансу, що характеризують ризики банківської діяльності. У наведеному в Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначенні регулятивного капіталу банку не простежується його економічна суть. Більше того, на ризики зважається не капітал банку, а його активи, що потім співвідносяться з розміром власного капіталу банку для визначення адекватності капіталу. Отже, регулятивний банківський капітал – це капітал, який банк повинен мати у своєму розпорядженні, під час здійснення операцій чи надання послуг виходячи із вимог регулюючого органу [6, 7].

Таблиця

**Показники адекватності регулятивного капіталу
в 2001–2008 роках**

Показник	На 1 січня							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Адекватність регулятивного капіталу	15,53	20,69	18,01	15,11	16,81	14,95	14,19	13,92

Дані таблиці свідчать, що величина значення показника адекватності регулятивного капіталу, починаючи з 2003 р., поступово зменшується, незважаючи на те, що саме в цьому році вимоги до показника були підвищені Національним банком України з 8 до 10%. Причина – у значному зростанні активів банку, яке, у свою чергу, пов'язане зі значним зростанням темпів кредитування. За I квартал 2008 р. показник адекватності регулятивного капіталу зменшився порівняно з початком періоду на 0,58%. Тому банкам потрібно ефективніше управляти капіталом, щоб забезпечити свою фінансову стабільність, ліквідність та надійність. Невиконання вимог НБУ із достатності капіталу, ліквідності тощо еквівалентне потраплянню відповідних показників у критичні зони, що, у свою чергу, логічно робить економічну безпеку рівною нулеві. Такі міркування дають змогу стверджувати, що основна увага має бути приділена питанням застосування у банківській практиці частково компенсаційного співвідношення між інтегральним показником економічної безпеки і узагальненими показниками достатності капіталу, ліквідності, доходності, темпами зростання капіталу. У зв'язку з цим у теорії вимірів якісних категорій рекомендується вводити порядкові шкали.

Як приклад, градацію порядкової шкали економічної безпеки банку за шістьма градаціями можна представити в такий спосіб: «абсолютно ненадійний банк», «ненадійний банк», «банк середньої безпеки», «банк хорошої безпеки», «банк високої безпеки», «абсолютно безпечний банк». При кількісно визначеній економічній безпеці остання має бути функцією узагальнених показників достатності капіталу, ліквідності, доходності, темпів зростання капіталу та інших спеціальних узагальнених показників.

У банківській практиці використовуються два методи управління капіталом – управління внутрішніми та зовнішніми джерелами нарощування капіталу.

За внутрішнім методом поповнення капіталу банку основним джерелом є прибуток. Прибуток – один з найлегших, найдешевших та найнебезпечніших засобів нарощування капіталу. Це джерело безпосередньо пов'язане з дивідендною політикою банку: чим більше прибутку буде виплачено як дивіденди, тим менша його частка буде капіталізована, і навпаки. Таким чином, капіталізація прибутку дає змогу не розширювати коло власників, а відтак, зберегти існуючу систему контролю за діяльністю банку. Завдання менеджменту полягає у визначенні оптимального співвідношення між величиною прибутку, що капіталізується, і розміром дивідендів, які виплачуються акціонерам банку [14].

Нарощування капіталу з використанням методу зовнішніх джерел здійснюється за рахунок таких основних фінансових інструментів, як емісія акцій; емісія капітальних боргових зобов'язань (субординований борг); продаж активів та оренда нерухомості [11].

Емісія простих акцій сьогодні використовується досить обережно, і пов'язано це з тим, що більшість власників бояться втратити контроль над управлінням банківською установою. З огляду на це необхідні нові фінансові інструменти, які б зацікавили інвестора та власників і дали можливість нарощувати статутний фонд. Одним із таких інструментів може бути емісія привілейованих акцій з фіксованою дохідністю і пільговим оподаткуванням доходів громадян, які інвестуються в привілейовані акції, та доходів, отриманих від інвестування. При використанні такого джерела кошти скеровуються на поповнення статутного капіталу і при цьому не дають права на управління банком, а отже, відсутня загроза втрати контролю над ним [5].

Капітальні боргові зобов'язання є довгостроковими позичковими коштами, вкладеними в банк зовнішніми інвесторами. Емісія може проводитися випуском в обіг довгострокових цінних паперів чи боргових зобов'язань. Передбачається, що такі зобов'язання мають характер субординованих, тобто в разі банкрутства при встановленні порядкуності виплат вони є другорядними порівняно із зобов'язаннями. Субординовані зобов'язання менш ризиковані, ніж акції банку, тому мають нижчий рівень дохідності, а для банку це – дешевшим джерелом поповнення капіталу порівняно з емісією акцій [15].

Для поповнення капіталу банки проводять продаж активів, зокрема будівель, споруд, офісів, котрі належать банку, з одночасною довгостроковою їх орендою у нових власників. Частіше в банках створюються резерви переоцінювання основних засобів для покриття різниці між ринковою та балансовою вартістю. На суму дооцінки активів випускаються акції, які безкоштовно розміщуються між акціонерами банку. Вибір способу залучення капіталу із зовнішніх джерел має базуватися на результатах глибокого фінансового аналізу альтернативних варіантів та їх потенційного впливу на величину прибутку в розрахунку на одну акцію [9].

За роки функціонування банківської системи України (1993–2007 рр.) припинили діяльність 118 банків. Серед діючих на початок 2007 р. 170 банків у формі ЗАТ працювали 43 банки, у формі ТОВ – 35, статутний капітал у розмірі 10 млн. євро мали 73 банки. За підсумками, 2007 рік став рекордним за обсягом угод щодо злиття та поглинання за участю українських банків на загальну суму 4,4 млрд дол. США. Це сприяло зростанню розміру власного капіталу

банківської системи, збільшенню обсягів активних і пасивних операцій, розширенню спектра послуг.

Нацбанк України затвердив розподіл банків за групами на 2008 рік за розмірами активів. Згідно з новою класифікацією, до групи найбільших входять банки з активами понад 10 млрд грн. (раніше – понад 5 млрд грн.), до групи великих – банки з активами від 3 до 10 млрд грн. (раніше – від 2 до 5 млрд грн.), до групи середніх – банки з активами від 1 до 3 млрд грн. (раніше – від 0,7 до 2 млрд грн.), до групи невеликих – банки з активами до 1 млрд грн. (раніше – до 0,7 млрд грн.).

Банківська система України характеризується високим рівнем концентрації капіталу у I та II групах банків. Понад 60% банківського капіталу всієї банківської системи України належить саме I групі банків, що в абсолютному вимірі становить майже 46 млрд грн. Концентрація капіталу призводить не лише до збільшення частки активних операцій у найбільших банках, а й до концентрації прибутку в цій групі банків.

На жаль, цього не можна сказати про III та IV групи банків, показники яких в абсолютному вимірі характеризуються незначним зростанням, а в абсолютному вимірі відносно всієї банківської системи України – навіть спадом. Таким чином, необхідно шукати інші шляхи збільшення капіталу. Одним з можливих шляхів вирішення цієї проблеми, на наш погляд, може стати створення банківських об'єднань, що передбачено ст. 9-12 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Саме банківські об'єднання, з одного боку, зможуть протистояти світовим фінансовим корпораціям, які поглинають банківські установи з неймовірною швидкістю і перетворюють їх на свої функціональні підрозділи, а з іншого – сприятимуть зміцненню банківської системи України, мінімізації наявних ризиків, підвищенню стабільності та поверненню довіри населення до держави. На даний час в Україні офіційно не зареєстровано жодного такого об'єднання, хоча у багатьох країнах промислово-фінансові та фінансово-холдингові групи, які поєднують банківський та промисловий капітал, вже давно зарекомендували себе дійовою формою.

Найближчим часом прогнозується суттєве скорочення кількості юридично самостійних банків, насамперед унаслідок змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність», якими передбачено створення нових банків лише у формі відкритих акціонерних товариств і кооперативних банків та вимогу змінити упродовж трьох років на відкрите акціонерне товариство діючих банків, створених як ЗАТ і ТОВ. Вимоги до мінімальних розмірів статутного капіталу діючих

і новостворюваних банків підвищено до 10 млн. євро. Ця вимога має директивний характер, і її вплив на капіталізацію банків базується на визначенні мінімального обсягу грошових коштів, потрібних для здійснення банківської діяльності.

Процеси концентрації банківського капіталу характеризуються тим, що рівень концентрації капіталу і прибутковість знаходяться в тісній кореляційній залежності. Тому запроваджений поділ банків за рівнем капіталізації на добре капіталізовані, достатньо капіталізовані, недокапіталізовані, значно недокапіталізовані та критично недокапіталізовані тісно пов'язаний з рівнем використання ресурсів та показниками ліквідності і, залежно від конкурентної ситуації та з метою запобігання кризовим явищам, дозволяє використовувати уніфіковану систему попереджувальних заходів.

Забезпечення необхідної капіталізації банків на рівні, адекватному потребам трансформаційної економіки, – важливе завдання для банківської системи України на найближчі роки, оскільки капітальна база вітчизняних банків і всієї банківської системи залишається недостатньою (близько 6% від ВВП). Недокапіталізація вітчизняних банків відображає недокапіталізацію економіки в цілому, а тому вимагає розробки системи заходів щодо регулювання та нагляду у сфері спеціалізації діяльності та концентрації капіталу комерційних банків.

Збільшення мінімального рівня капіталу банків слугує важливим інструментом оптимізації діяльності банківської системи України. Незважаючи на поступове зростання показника балансового капіталу як основи розвитку банківської системи, він залишається досить низьким, і складає лише 6% від ВВП, тоді як у Росії цей показник становив 37,2%, а в країнах Центральної Європи – понад 40% [4]. Має місце неадекватне зростання капіталу банків і обсягу здійснюваних ними активних і пасивних операцій.

З огляду на те, що 40% української економіки перебуває у «тіні», занадто низька капіталізація вітчизняних банків, особливо у зв'язку із вступом України до СОТ, може призвести до того, що вони стануть неконкурентоспроможними порівняно з іноземними. На жаль, певна «ізолюваність» України від загальносвітових тенденцій розвитку процесів транснаціоналізації не дає їй можливості бути повноцінним суб'єктом, а не об'єктом, міжнародної фінансової діяльності. Присутність іноземних банків може призвести до відтоку частини капіталів за кордон, ускладнення банківського нагляду за операціями банку з боку уповноважених державних органів управління, ймовірність посилення іноземного контролю над банківською системою України, що може негативно позначитись на рівні її економічної

безпеки. Особливо гостро це може проявитися в процесі поглинання іноземними банками—гігантами неконкурентоспроможних українських банків з поступовим захопленням всього банківського ринку, так як це сталося в Польщі, Литві, Латвії, банківську систему яких поглинули великі австрійські та німецькі банки [8].

Для запобігання такому процесу українські банки повинні підвищувати свій рівень капіталізації, що є основним фактором підвищення конкурентоспроможності. Як відомо, сумарний балансовий капітал усіх банків нашої країни приблизно дорівнює розміру капіталу одного із провідних зарубіжних банків. Розв'язання цієї проблеми можливе не лише за рахунок прибутків банків та додаткових внесків акціонерів, а й за умови довіри суспільства до вітчизняних банків як до надійних грошово-кредитних установ.

Не менш важливим шляхом підвищення рівня капіталізації українських банків є участь держави у стимулюванні капіталізації прибутку в банках, надання фінансової допомоги банківським установам. Так, 4 листопада 2008 року згідно постанови № 960 Кабінет міністрів України затвердив порядок участі держави в капіталізації банків. Згідно з постановою, Національний банк України встановлює критерії, за якими визначається можливість участі держави в капіталізації банків, проводить діагностування банків із залученням аудиторської компанії, за результатами якого має право: рекомендувати учасникам банку збільшити його статутний капітал, зокрема із залученням інвесторів; призначати тимчасову адміністрацію (тимчасовий адміністратор може ухвалити рішення про продаж банку, його частини, реорганізацію банку, зменшення статутного капіталу, пропонувати НБУ ліквідувати банк); вносити на розгляд Кабміну пропозицію про участь держави в капіталізації банку.

Порядок участі держави в капіталізації банків передбачає надання фінансової допомоги банкам шляхом участі держави у формуванні їх статутного капіталу. Рішення про капіталізацію банків приймає Кабінет міністрів після подання Міністерства фінансів із обов'язковим зазначенням ресурсів капіталізації (кошти Держбюджету, зокрема Стабілізаційного фонду, та облігації внутрішньої державної позики – ОВДП). У разі придбання акцій в обмін на ОВДП Нацбанк обов'язково повинен викупити облігації за номінальною вартістю з прибутковістю в розмірі облікової ставки на термін їх дії. Під процедуру капіталізації банків підпадають виключно банки у вигляді відкритих акціонерних товариств. Капіталізація банку здійснюється після: ухвалення акціонерами або тимчасовим адміністратором банку рішення про необхідність участі держави в капіталізації банку, затвердження

програми фінансового оздоровлення банку, передачі у власність держави частки статутного капіталу в розмірі не менше 50% плюс одна акція, розкриття банком інформації про акціонерів, які володіють більше 5% акцій банку, підготовки Мінфіном позитивного висновку щодо можливості капіталізації банку. Після ухвалення Кабміном рішення про участь держави в капіталізації банку збори акціонерів або тимчасовий адміністратор повинні ухвалити рішення про випуск акцій і збільшення статутного капіталу на суму капіталізації банку.

Висновки. Власний капітал є фінансовою основою банку, а багатофункціональне призначення робить його неоднорідним за своїм складом. Основою підвищення ролі власного капіталу має стати удосконалення механізму формування статутного капіталу та інших його складників. Удосконаленню механізму формування власного капіталу банку сприятиме, зокрема: збільшення капіталу за рахунок розміщення акцій власної емісії; збільшення показника адекватності капіталу через консолідацію банківської системи (консорціумне кредитування, створення банківських об'єднань, злиття банків, реорганізація банків); збільшення капіталу за рахунок субординованого боргу (шляхом випуску депозитних сертифікатів, банківських облігацій та єврооблігацій); збільшення капіталу за рахунок прибутку; зменшення обсягів ризикових активів; використання механізмів державного регулювання.

Зростання рівня капіталізації вітчизняних банків підвищить їх конкурентоспроможність на світовому фінансовому ринку і забезпечить фінансову стабільність усієї економіки України на шляху інтеграції у світове господарство. Це, у свою чергу, стимулюватиме розвиток реального сектора економіки і створить умови для формування стабільного конкурентного середовища у банківській сфері, зокрема та національної безпеки країни в цілому.

1. Алексеєнко М.Д. Капітал банку: питання теорії та практики: [монографія] / М.Д. Алексеєнко. – К.: КНЕУ, 2002. – С. 28.

2. Банківські операції: [підручник] / за ред. А.М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2000. – С. 42.

3. Барановський О.І. Фінансова безпека / О.І. Барановський; Інститут економічного прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.

4. Геєць В. Іноземний капітал у банківській сфері України / В. Геєць // Дзеркало тижня. – 2006. – № 26. – С. 1–8.

5. Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового регулювання економіки. – К.: Поліграфкнига, 2000. – С. 27.

6. Диба М.І. Капіталізація банківської системи як чинник підвищення надійності економіки України / М.І. Диба, Є.С. Осадчий // Фінанси України. – 2008. – № 6. – С. 77–88.

7. Економічна енциклопедія: у 3 т. / відп. ред. С.В. Мочерний. – К.: Видав. центр «Академія». – 2000. – Т. 1. – С. 719–720.

8. Кириченко М.М. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської системи України / М.М. Кириченко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 9.

9. Коваленко В.В. Оцінка впливу монетарної та регуляторної політики Центрального банку на розвиток банківського капіталу / В.В. Коваленко, В.П. Прадун // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 23.

10. Криклій А.С. Капіталізація банківської системи України в умовах глобалізації: проблеми та перспективи / А.С. Криклій // Економіка і держава. – 2006. – № 5. – С. 32.

11. Матвієнко П. Капіталізація як дійовий інструмент підвищення надійності банківської системи України / П. Матвієнко // Фінанси. Податки. Кредит. – 2007. – С. 45.

12. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К.: КВЦ, 1999. – 463 с.; Экономическая безопасность: производство – финансы – банки / под ред. В.К. Сенчагова. – М.: Финстатинформ, 1998. – 621 с.

13. Основы банковской деятельности / под ред. К.Р. Тагирбекова. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 720 с.

14. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку / Л.О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2004. – С. 52.

15. Роуз П.С. Банковский менеджмент / П.С. Роуз; пер. с англ. 2-го изд. – М.: Дело Лтд, 1995. – С. 710.

16. Савлук С.М. Стимулювання нарощування власного капіталу банків / С.М. Савлук // Фінанси України. – 2009. – № 2. – С. 111–117.